

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Фінансів
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
- № _____ 20 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 6.030508 «Фінанси і кредит»
(шифр та найменування спеціальності)

на тему: **«Податок на доходи фізичних осіб в Україні: фіскальна та соціальна роль»**

Виконавець:

студентка факультету фінансів та банківської справи

Дячук Ю. О.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викл.

(науковий ступінь, вчене звання)

Богатирьова С. М

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2019

АНОТАЦІЯ

Дячук Ю. О. «Податок на доходи фізичних осіб в Україні: фіскальна та соціальна роль».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.030508 «Фінанси і кредит»
Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти податків та особливості податку на доходи фізичних осіб. Досліджено аналітичні підвалини нарахування та стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні.

Проаналізовано надходження податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України, проведено оцінку фіскальної ефективності цього податку та досліджено його вплив на добробут громадян.

Запропоновано запровадження прогресивної шкали ставок по податку на доходи фізичних осіб з встановленням неоподатковуваного мінімуму доходів громадян на рівні прожиткового мінімуму, а також підвищення податкової культури платників податків.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, податкові надходження, фіскальна ефективність, добробут громадян.

ANNOTATION

Diachuk Y. «Individual Income Tax in Ukraine: fiscal and social role»

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree
in the specialty 6.030508 «finance and credit»
Odessa National Economics University. – Odessa, 2019.

The work deals with the theoretical aspects of taxes and features of the tax on personal income. Analyzed the analytical basis of the accrual and collection of tax on personal income in Ukraine.

Analyzed income tax on personal income in the consolidated budget of Ukraine, assessed the fiscal effectiveness of this tax and investigated its impact on the welfare of citizens.

The introduction of a progressive scale of tax rates on personal income with the establishment of a non-taxable minimum income of citizens at the level of the subsistence minimum, as well as an increase in the tax culture of taxpayers.

Keywords: personal income tax, tax revenues, fiscal efficiency, citizens' welfare.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАРАХУВАННЯ ТА СТЯГНЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	6
1.1. Податки та їх місце в системі оподаткування	6
1.2. Економічна сутність та роль податку на доходи фізичних осіб.....	15
1.3. Аналітичні підвалини нарахування та стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні.....	21
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОЛІ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	29
2. 1. Моніторинг надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України за період 2014-2018 рр.....	29
2.2. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні.....	36
2.3. Вплив податку на доходи фізичних осіб на добробут громадян	43
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТЯГНЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	49
3.1. Адаптація зарубіжного досвіду стягнення податку на доходи фізичних осіб.....	49
3.2. Шляхи удосконалення механізму справлення податку на доходи фізичних осіб в Україні.....	60
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Податки є необхідною умовою функціонування економіки будь-якої держави. За допомогою податків встановлюються відносини між державною та підприємствами, державою та населенням, між окремими групами платників податків. У податковій системі України податок на доходи фізичних осіб є одним із основних податків, які формують доходи бюджету, втім в нього є значний регулюючий потенціал.

При реформуванні цього податку більшість заходів сконцентровано на формуванні доходів бюджету, в той час як соціальної ролі податку не приділяється належна увага. Проте, як і всі прямі податки, ПДФО має бути інструментом державного регулювання доходів фізичних осіб, а саме регулювати їх платоспроможність, споживання та заощадження, тобто виконувати соціально-регулюючу роль та сприяти виконанню принципу соціальної справедливості.

Дослідженню теоретичних засад оподаткування фізичних осіб та особливостей стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні приділено увагу в працях таких науковців, як: О. Василика, М. Дем'яненка, А. Крисоватого, І. Майбурова, І. Мельника, А. Соколовської, Л. Шаблістої, О. Швець, С. Юрія, Л. Юрчишеної та інших. Однак, дискусійними залишаються такі питання як встановлення оптимальної ставки податку на доходи фізичних осіб, запровадження дієвою системи податкових пільг для підтримки незахищених верств населення та інші питання.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є узагальнення теоретичних засад і вітчизняної практики справлення податку на доходи фізичних осіб та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення діючого механізму оподаткування доходів фізичних осіб в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи необхідним є вирішення наступних завдань:

- з'ясувати сутність податків та їх місце в системі оподаткування;
- розкрити економічну сутність податку на доходи фізичних осіб;
- дослідити аналітичні підвалини нарахування та стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні;
- провести аналіз надходження податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України;
- провести оцінку фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб в Україні;
- визначити вплив податку на доходи фізичних осіб на добробут громадян;
- дослідити зарубіжний досвід стягнення податку на доходи фізичних осіб та можливості його адаптації в Україні;
- розробити напрями удосконалення механізму справлення податку на доходи фізичних осіб в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес оподаткування фізичних осіб в Україні. Предмет кваліфікаційної роботи – економічні відносини, що виникають між державою та платниками податків з приводу нарахування, стягнення та сплати податку на доходи фізичних осіб.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань в кваліфікаційній роботі було використано наступні методи: метод порівняльного аналізу (при порівнянні діючої системи стягнення ПДФО в Україні та країнах ЄС); табличний та графічний методи (при аналізі надходжень ПДФО до бюджетів України); узагальнення (при дослідженні економічної сутності податків та теоретичних засад стягнення ПДФО); статистико-економічні методи (при оцінці фіскальної ефективності ПДФО та визначення його впливу на добробут громадян) та інші методи.

При написанні кваліфікаційної роботи інформаційною базою були законодавчо-нормативні акти України щодо оподаткування доходів фізичних осіб, офіційні звіти Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України, а також праці вітчизняних та зарубіжних

науковців теоретичного та практичного характеру щодо стягнення податку на доходи фізичних осіб, а також мережа Інтернет.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки. Робота включає 23 таблиці та 8 рисунків. Список використаних джерел нараховує 39 найменувань.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота містить узагальнення теоретичних основ щодо становлення та розвитку оподаткування доходів фізичних осіб та рекомендації щодо його реформування в Україні.

В процесі дослідження було розглянуто теоретичні засади податків в цілому та ПДФО зокрема, визначено особливості його стягнення в Україні та проведено моніторинг надходжень цього податку до Зведеного бюджету України. Особливу увагу приділено аналізу фіскальної ефективності ПДФО та його впливу на добробут громадян. Узагальнений досвід розвинених країн поряд з виявленими недоліками діючої системи оподаткування фізичних осіб дозволили обґрунтувати напрями удосконалення механізму стягнення ПДФО в Україні.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати висновки, основні з яких є:

1. Податки є обов'язковими платежами, що стягуються з платників податків. Податки є важливою складовою системи оподаткування, що виконують такі основні функції як: фіскальна та регулююча. До основних елементів податків відносять: платника; об'єкт оподаткування; базу оподаткування; ставку податку; порядок обчислення податку; податковий період; строк і порядок подання звіту та сплати податку. Податки можна класифікувати за різними ознаками, однак головні з них це за рівнем державних структур (загальнодержавні та місцеві податки і збори) та за формою оподаткування (прямі та непрямі податки і збори). Прямі та непрямі податки мають як свої переваги, так і недоліки. Тому, у будь-якій країні застосовуються як прямі, так і непрямі податки.

2. ПДФО є загальнодержавним прямим податком, який має такі внутрішні характеристики: фіскальна, економічна, політична та соціальна. Значимість цього податку пов'язана з тим фактом, що він торкається всіх верств

населення, впливає на кінцевий дохід та структуру потреб населення та обкладає різні види доходів фізичних осіб. На обсяг ПДФО впливають такі фактори, як: економічні, соціально-культурні, демографічні та внутрішні.

3. ПДФО було запроваджено в 2004 році. За роки незалежності змінювалися його ставки. На сьогодні, діє основна ставка ПДФО 18 %, що не змінюється в залежності від розміру доходу фізичної особи. При оподаткуванні фізичних осіб застосовується такі види податкових пільг з ПДФО як податкова соціальна пільга та податкова знижка. Щодо податкової соціальної пільги існує граничний розмір доходу, до якого вона може застосовуватися, що значно обмежує коло платників, що можуть скористатися нею.

4. В результаті проведеного моніторингу надходжень ПДФО до Зведеного бюджету України було виявлено, що за період 2014-2018 роки надходження ПДФО мають тенденцію на збільшення. Це пов'язано із збільшенням мінімальної заробітної плати та доходів населення. ПДФО є другим після ПДВ бюджетноформуєчим податком Зведеного бюджету і в 2018 році склав 19,4% від всіх доходів Зведеного бюджету України. В структурі надходжень цього податку переважають надходження від оподаткування доходів у вигляді заробітної плати (76,2% від всіх надходжень ПДФО до Зведеного бюджету).

5. Оцінка фіскальної ефективності ПДФО дала змогу виявити, що за весь аналізований період (2014-2018 роки) виконувався план з надходжень ПДФО до Зведеного бюджету України. Крім того, більше 60 % всього ПДФО в 2018 році надійшло саме до місцевих бюджетів. Важливо зазначити, за аналізований період суттєво збільшилося реальне навантаження фізичних осіб, про що свідчить збільшення ефективної ставки ПДФО на 7,2 в. п.

6. Дослідження впливу ПДФО на добробут громадян дозволило встановити неефективність податкової соціальної пільги через значне обмеження її застосування. Крім того, негативним фактором є оподаткування цим податком доходів, які не перевищують прожитковий мінімум. Тому, можна сказати, що ПДФО не сприяє вирівнюванню доходів фізичних осіб,

підвищенню добробуту громадян та дотриманню принципу соціальної справедливості.

7. Дослідження досвіду стягнення ПДФО в зарубіжних країнах дало змогу виявити певні характерні риси оподаткування доходів фізичних осіб: прогресивність оподаткування доходів; встановлення неоподаткованого мінімуму доходів громадян; врахування складу сім'ї при оподаткуванні; можливість місцевих органів влади змінювати ставки податку на доходи; застосування непрямих методів оцінки доходів та інше.

8. Враховуючи виявлені недоліки оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та дослідженого досвіду було запропоновано напрями удосконалення механізму стягнення ПДФО в Україні, в саме: встановлення неоподаткованого мінімуму доходів фізичних осіб на рівні прожиткового мінімуму для працездатної особи (1921 грн. в 2019 році); запровадження прогресивної шкали ставок ПДФО від 5 % до 25 % в залежності від рівня доходу фізичної особи; запровадження непрямих методів оцінки доходів фізичних осіб та підвищення податкової культури платників податків. Такі зміни сприятимуть вирівнюванню доходів фізичних осіб та підтримці незахищених верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних країн: Навч. посібник. - К.: Комп'ютер прес, 2004. – 300 с.
- 2.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456_VI зі змінами та доповненнями / Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Бутенко Т.В., Бутенко В.В. Переваги та недоліки використання різних форм оподаткування в Україні. Економіка: реалії часу. 2017. №4 (32). С. 28 – 36.
5. Василик О. Д. Податкова система України: Навч. посібник. – К.: Поліграф книга, 2004. – 478 с.
6. Власюк О.С., Шемаєва Л.Г. Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні : аналітична доповідь / О.С. Власюк, Л.Г. Шемаєва. – К. : НІСД, 2015. – 80 с.
7. Діброва О. Л. Фіскальна роль податку на доходи фізичних осіб [Електронний ресурс] / О. Л. Діброва // Економіка та суспільство. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/124.pdf
8. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Домінанти гармонізації оподаткування : національні та міжнародні вектори: Монографія. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 248 с.
9. Крисоватий А. І., Луцик А. І.. Податкові аспекти соціального добробуту в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/7073/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B9%20%D0%90..PDF>

10. Крисоватий А.І. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції: монографія / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук; за заг. ред. А. І. Крисоватого. – Тернопіль: ТЕУ, 2014. – 236 с.
11. Крисоватий А.І., Іванов Ю.Б., Десятнюк О.М. Податкова система. / За ред. Н. І. Редіної. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 544 с.
12. Кублікова Т. Б. Управління інноваціями: теорія та практика: навчальний посібник / Т. Б. Кублікова. – Одеса: Астропринт, 2014. – 236 с.
13. Кублікова Т.Б. Прямі іноземні інвестиції: стратегія розвитку України: монографія / Т.Б. Кублікова, О.: Атлант, 2012. – 280 с.
14. Купчинська Н. Переваги та недоліки застосування прогресивної ставки податку на доходи з фізичних осіб / Н. Купчинська // Економічний дискурс. Міжнародний збірник наукових праць. — 2014. — Вип. 2. — С. 279- 282.
15. Литвиненко Я. В. Податкова політика: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2003. – 224 с.
16. Лободіна З. М. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави / З. М. Лободіна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», вересень 2017. – № 6(34). – С. 52–57.
17. Майбуров И. А. Некоторые постулаты оптимального налогообложения труда / И. А. Майбуров, А. М. Соколовская // Вестник УрФУ. Серия экономика и управление. — 2012. — № 2. — С. 28-39.
18. Мельник І.Б. Зарубіжний досвід щодо оподаткування доходів фізичних осіб // Збірник доповідей на XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція "ADVANCED TECHNOLOGIES OF SCIENCE AND EDUCATION", 19—21.04.2018 р.
19. Непочатенко О. О. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи / О. О. Непочатенко, П. М. Боровик, Д. Ю. Парій. // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. - 2016. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_16.
20. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

21. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: Навч. посібник / За ред. Ю. Б. Іванова, І. А. Майбурова. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 492 с.

22. Податкова система України: підруч. / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко [та ін.]; за ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 1994. – 404с.

23. Податкова система: навч. посіб. / [Лютий І.О., Демиденко Л.М., Романюк М.В. та ін.]; За ред. І.О. Лютого. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 456 с.

24. Податкова система: Навчальний посібник / [Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.]; заред. В.Г. Баранової. – Одеса: ВМВ, 2014. – 344 с.

25. Податкова система: Навчальний посібник / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. – Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. – 402 с.

26. Податковий Кодекс України № 2755-VI від 2 лютого 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

27. Помулева В. М. Соціальна ефективність податкових пільг в оподаткуванні доходів фізичних осіб / В. М. Помулева // Інноваційна економіка. - 2014. - № 3. - С. 223-227. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_3_33.

28. Річні звіти про виконання державного бюджету за 2014-2018 роки / Офіційний веб-сайт державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2018>

29. Славкова А. А. Нерівність доходів населення в Україні / А. А. Славкова, В. С. Мясковська // Економічні студії. – 2015. – № 1. – С. 91–96

30. Славкова А. А. Підвищення соціальної справедливості в оподаткуванні доходів фізичних осіб / А. А. Славкова, О. В. Білецький // Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах : зб. наук. матеріалів Всеукр.наук.-практ. конф., 15 квіт. 2016 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», каф. фінансів, каф. фін. ринків. – Київ : Аграр Медіа Груп, 2016. – С. 78–80

31. Слепцова Н. В., Кочура Л. В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. Економіка та держава. 2019. № 4. С. 82–85. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.4.82

32. Соколовская Е.В. Современные тенденции налогообложения труда в открытой экономике // Вестник СПбГУ. Экономика. 2018. Т. 34. Вып. 1. С. 77–94. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu05.2018.104>

33. Танклевська Н.С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб / Н.С. Танклевська. // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. — 2013. — Т. 1. — Вип. 1 (6). — С. 264—268.

34. Толочко, В. М. Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу / В. М. Толочко, Т. Ф. Музыка / Современная фармация. – 2016. – С. 71-74.

35. Фіскальні та соціальні ефекти реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні. Financial and economic analysis office in the VRU. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-18-Fiskalni_ta_sots_efekty-Personal-income-tax.pdf

36. Фіскальні та соціальні ефекти реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні / Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2017 Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-18-Fiskalni_ta_sots_efekty-Personal-income-tax.pdf

37. Чугунов І. Я. Оподаткування доходів громадян як складова фінансово-економічних відносин / І. Я. Чугунов, А. О. Нікітішин // Наукові праці НДФІ. - 2008. - Вип. 1. - С. 3-11. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2008_1_2

38. Швець О.Ю. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи України та країн ЄС / О.Ю Швець, Я.Ю. Бахметова//Глобальні та національні проблеми економіки - Випуск 17 – 2017 – С. 771-775

39. Штефан Л. Б. Регулююча роль податкових пільг при оподакуванні доходів фізичних осіб [Електронний ресурс] / Л. Б. Штефан, Д. О. Ткач // Економіка та суспільство. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/114.pdf.

40. Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. Финансы, учет, банки. 2016. Вып. 1. С. 215–224

41. Taxation trends report 2019, Taxes on labour [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en